

<mailto:drgiourgas@gmail.com?subject=Οι Αρμένιοι στην Κέρκυρα>

Στους πρόσφυγες της παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας

και

Στην Αζνίβ Γεραμιάν που έφυγε νωρίς

ΟΙ ΑΡΜΕΝΙΟΙ ΣΤΗΝ ΚΕΡΚΥΡΑ

Μια παρουσία πέντε αιώνων

«Το 1550 εξαιτίας της τουρκικής θηριωδίας οι Αρμένιοι μαζί με άλλους Χριστιανικούς πληθυσμούς αποβιβάζονται στις ακτές της Κέρκυρας. Οι πλούσιοι Κερκυραίοι τους στέλνουν καθ' ομάδες στους ελαιώνες τους για να δουλέψουν. Μετά από κάποιο διάστημα όλοι αυτοί οι πρόσφυγες έστησαν τα νοικοκυριά τους στα μέρη που βρέθηκαν και σιγά σιγά οργανώθηκαν σε χωριά και τα ονόμασαν με τα ονόματα των τόπων καταγωγής τους: Αρκαδάδες (Αρκάδες), Λιαπάδες (Ηπειρώτες) κ.α.

Οι Αρμένιοι αρχικά ίδρυσαν το χωριό Αρμενάδες. Όταν κάποια στιγμή βρέθηκαν Σταυροφόροι σ' αυτά τα μέρη, παρέμειναν στα υψώματα των Ραχτάδων και προσέλαβαν τους Αρμένιους των Αρμενάδων σαν μισθοφόρους. Μετά την αποχώρηση των Σταυροφόρων οι Αρμένιοι εγκαταστάθηκαν στα σπίτια που αυτοί είχαν αφήσει στους Ραχτάδες. Σ' αυτή την απομακρυσμένη γωνιά της Κέρκυρας ζούσαν εδώ και 5 αιώνες Αρμένιοι. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι ο ιερέας του χωριού Ραχτάδες, που πέθανε το 1912, ήταν αδελφός του Αρμένιου δασκάλου του χωριού. Επίσης αναφέρεται ότι το όνομα Αρμένης, που είναι το κυρίαρχο επίθετο σ' αυτά τα δύο χωριά, είναι δημιούργημα των κατοίκων τους. Βλέποντας να αλλοιώνεται το Εθνικό τους στοιχείο έθεσαν όρο στις κοπέλες ότι, εάν παντρεύονταν με αλλοεθνή, θα κληροδοτούσαν στα παιδιά τους σαν δεύτερο επίθετο το «Αρμένης», εάν δεν το έκαναν, θα αποκληρώνονταν από την οικογένειά τους. Οι κοπέλες σεβάστηκαν και τήρησαν την κορυφαία εντολή. Έτσι γόνος της γνωστής οικογένειας των Βράιλα νυμφεύεται Αρμένια η οποία δίνει το όνομα «Αρμένης» στα παιδιά της Ιωάννη Βράιλα Αρμένη και Πέτρο Βράιλα Αρμένη. Ο πρώτος, γιατρός και συγγραφέας και ο δεύτερος προσωπικότητα διεθνούς φήμης με σπουδές στη φιλοσοφία, τη φυσική, τις πολιτικές επιστήμες διετέλεσε πρέσβης της Ελλάδας στο Παρίσι, στην αγία Πετρούπολη και στο Λονδίνο. Αρμένιοι πέρασαν και από τα χωριά Ποταμός και Γαστούρι»

(Αρχείο Κρικώρ Γεραμιάν: Ετήσιο Ημερολόγιο του 1924 « Νταρεκίρκ» που αναφέρεται στα πεπραγμένα των ετών 1922-1923 τυπωμένο στη Γαλλία από τον Τεοτίκ)

Απρίλης 1915-Ταλαάτ Πασάς- Τελική λύση Αρμενικού ζητήματος

Ανάγωση 1ου αποσπάσματος από την μαρτυρία της Ερμινέ Τσαρουγκιάν το γένος Καρσιάν που γεννήθηκε στην Κέρκυρα το 1925.

«Ο πατέρας μου ονομαζόταν Ιερεμίας και η μητέρα μου Βικτώρια. Η

καταγωγή του πατέρα μου ήταν από το Βαν. Όταν ήρθαν στην Κέρκυρα ήταν παντρεμένοι δυο χρόνια και είχανε ένα αγόρι σχεδόν ένα χρονώ.

Είχανε φύγει από την Αρμενία με τις σφαγές του 1915 και περάσανε στο Ρωσικό τμήμα. Η Αρμενία ήτανε μοιρασμένη στα τρία (Ρωσία, Τουρκία, Περσία). Εκείνοι που ζούσαν στα σύνορα, όπως ο πατέρας μου, περάσανε στην Ρωσία. Όλους τους άλλους τους σπρώχνανε προς τα παράλια της Μ. Ασίας, καθ' οδόν τους σφάζανε και λέγανε ότι πέθαναν από κακουχίες.

Το Βαν ήταν στα σύνορα με την Περσία. Εκεί μάζανε πολλά όπλα από την Περσία στην Αρμενία. Είχανε σκάψει τα σπίτια τους και εκρύβανε τα όπλα που φέρνανε από την Περσία.

Στην περιοχή του Βαν δεν τολμούσε να μπει Τούρκος, γι' αυτό ο πατέρας μου δεν ήξερε τούρκικα παρά μόνο τα απαραίτητα, γιατί δεν υπήρχε επαφή με τους Τούρκους.

Οι Τούρκοι δεν έλεγχαν την περιοχή καθόλου και όσοι μένανε εκεί ήτανε απομονωμένοι στις συνοικίες τους. Οι Αρμένιοι μάλιστα δένανε ένα τενεκεδάκι με πετρέλαιο στην ουρά ενός σκύλου, το ανάβανε και το στέλνανε προς τους Τούρκους. Τους κάνανε οι Αρμένιοι πολλά καυόνια.

Έτσι λοιπόν ξεκίνησε η επανάσταση εναντίον των Τούρκων από εκεί και με τη βοήθεια της Ρωσίας.

Μάλιστα, για 15 μέρες ή για 40 δεν θυμάμαι καλά τώρα, η περιοχή αυτή απέκτησε την ανεξαρτησία της και τον πρωθυπουργό της τον Κατζαζουνί.

Ο πατέρας μου ανακατεύτηκε με την επανάσταση και μαζί με τα αδέρφια του έκαναν εμπόριο όπλων, που τα έμπαζαν στο Βαν από την Περσία με άλογα. Οι Τούρκοι τους κυνηγούσαν και όσους έπιαναν τους σκότωναν. Κάποια φορά ένας αδερφός του είχε κρύψει την απόδειξη από τα όπλα σε μια ποντικότρυπα που την ανακάλυψαν οι Τούρκοι και τον σκότωσαν. Η πεθερά μου είχε γεννήσει πολλά παιδιά γιατί κάθε φορά της τα σκότωναν οι Τούρκοι. Αργότερα μου έλεγε πως δεν ξέχναγε ποτέ τις φωνές των παιδιών της και των άλλων Αρμενίων, που οι Τούρκοι τους έριχναν ζωντανούς στα πηγάδια.

Το 1915 οι Αρμένιοι ζήτησαν βοήθεια από τους Ευρωπαίους και η Γερμανία τους είπε: « τα καράβια μας δε μπορούνε ν' ανεβούνε στο Αραράτ να σας βοηθήσουνε ».

Όμως κατά την περίοδο ανεξαρτητοποίησης της Αρμενίας άλλαξε το καθεστώς της Ρωσίας, αποτραβήχτηκε ο στρατός της από εκεί που βοηθούσε, γιατί στη Ρωσία ήρθαν οι κομμουνιστές και οι Αρμένιοι δεν μπορούσαν να κάνουν τίποτα χωρίς τη βοήθειά τους.

Οι Τούρκοι λοιπόν, για να μην έχουνε οι Αρμένιοι όπλα, τους μετατοπίσανε σε άλλες περιοχές που όμως στο δρόμο τους σφάζανε όλους»

Ανάγνωση 2^ο αποσπάσματος από την μαρτυρία της Μελινέ Γεραμιάν που γεννήθηκε το 1916 στο Φάληρο

»Όταν συνέβησαν τα γεγονότα με τον πόλεμο και την προσφυγιά, όλους τους Αρμένηδες όπως και τους Έλληνες τους μετακινούσαν, άλλους τους σκότωναν και άλλους τους εξόριζαν, μαζί με αυτούς πήρανε και τους γονείς μου. Βέβαια καταλαβαίνεις πως θα τους σκοτώνανε.

Όμως ο παππούς μου ο Αγκόπ επειδή ήτανε υπάλληλος του κράτους και είχε και πολλά λεφτά, έβαλε τα μεγάλα μέσα και τους γύρισε πίσω. Έστερα οι γονείς μου πήγανε στη Σμύρνη, όπου και πάλι κινδυνέψανε πολύ.

Εκεί ενώ οι Τούρκοι ετοιμαστήκανε να τους πάρουνε και να τους σκοτώσουνε, ο αδελφός μου ο Αρουκιούν που τότε ήτανε 16 χρονών, και ήτανε ο καλύτερος μαθητής στο Γερμανικό σχολείο, έκανε το δραγουμάνο και με τη βοήθεια των φίλων του και των δασκάλων του από το σχολείο, τους έσωσε από τους Τούρκους και έτσι μπήκανε μαζί με τους άλλους πρόσφυγες τους Έλληνες στο καράβι, και βγήκανε στη Μυτιλήνη.

Εκεί γεννήθηκε η δεύτερη αδελφή μου η Αζίν Νουνιά. Στη συνέχεια οι γονείς μου ήρθανε στον Πειραιά και κάτσανε στην Κοκκινιά.

Ύστερα από λίγο καιρό ήρθε στην Αθήνα και ο παππούς μου ο Αγκόπ και τότε μείνανε όλοι μαζί στο Φάληρο. Τότε ήτανε που οι Τούρκοι δεν στείλανε ποτέ πια σύνταξη στον παππού γιατί είχε φύγει από την Τουρκία.

Εγώ γεννήθηκα στην Αθήνα. Ο άντρας μου είχε χριστιανικό όνομα και ονομαζόταν Γρηγόρης (Κριγκόρ). Είπαμε ότι ζούσε στην Κέρκυρα αφού μεγάλωσε στο Ορφανοτροφείο»

Η πρώτη γενοκτονία του 20^{ου} αιώνα προκάλεσε τον θάνατο 1.500.000 Αρμενίων κάτω από τις πιο απάνθρωπες συνθήκες. Όσοι επέζησαν από το ολοκαύτωμα και τις εξορίες έφθασαν σε άλλες περιοχές της Μέσης Ανατολής, της Ρωσίας, της Ευρώπης και της Αμερικής σαν πρόσφυγες σε άθλια κατάσταση.

Άφιξη προσφύγων Νοέμβρης – Δεκέμβρης 1922

Ανάγνωση 3^{ου} αποσπάσματος από την μαρτυρία της Ερμινέ Τσαρουγκιάν

»Τότε ήρθαν στην Κέρκυρα 3 χιλιάδες Αρμένιοι. Το μόνο που έφερε ο πατέρας μου μαζί του ήταν ένα πακέτο νήμα και ένα κομό με τα ρούχα τους. Πάντα αναρωτιόμουν πως έφερε τον κομό μέχρι εδώ. Ποτέ δεν τον ρώτησα γιατί δούλευε μέρα νύχτα και τον έβλεπα ελάχιστα.

Όταν οι Αρμένιοι ήρθαν στην Κέρκυρα το Δεκέμβρη του 1922, τους βάλανε στο Φρούριο στο σχολείο στο Μαντούκι και αλλού. Οι γονείς μου φύγανε σχεδόν αμέσως από εκεί και μείνανε σε σπίτι γιατί είχανε χρήματα μαζί τους που είχανε φέρει από τη Ρωσία και ήτανε τα ρούβλια που μοιάζανε με μεγάλα χαρτιά.

Αργότερα ο Βενιζέλος παραχώρησε στους Αρμένιους - όπως και στους Έλληνες πρόσφυγες - προσφυγίτικα σπίτια στην περιοχή Πλατυτέρα, στο λόφο Αβράμη και στο Αεροδρόμιο. Έμεναν μαζί πλάι - πλάι στα σπίτια Αρμένιοι και Έλληνες χωρίς καμιά εξαίρεση»

Όταν τους ξεφόρτωσαν τα καράβια στο λιμάνι της Κέρκυρας, άλλους τους έβαλαν στο νησάκι Λαζαρέτο, άλλους σε αποθήκες στο Παλαιό λιμάνι στο κτίριο που σήμερα στεγάζεται η Αγροτική τράπεζα, κάποιους στην περιοχή Μαντούκι και άλλους στο Παλαιό Φρούριο, όπου με τον βομβαρδισμό των Ιταλών, εξαιτίας της δολοφονίας του Τελλίνι το 1923, εκτός από Έλληνες πρόσφυγες σκοτώθηκαν και Αρμένιοι.

Οι Αρμένιοι υπολογίζονταν περίπου σε 3000 άτομα κατά τα 2/3 γυναικόπαιδα χωρίς τον αριθμό των ορφανών. Προέρχονταν κυρίως από τις πόλεις Ακσέρ, Κόνια και Καισάρεια.

Διαμονή- Εγκατάσταση

Ανάγνωση 4^ο 5^ο και 6^ο αποσπάσματος από την μαρτυρία της Ερμινέ Τσαρουγκιάν

4^ο »Ο πατέρας μου με τον αδελφό του που ήξεραν την τέχνη της υφαντουργίας στήσανε ένα -δυο αργαλειούς και αρχίσανε να δουλεύουνε αμέσως. Την πρώτη ύλη την προμηθεύονταν από την Αγγλία και στην συνέχεια την επεξεργάζονταν και έφτιαχναν τα μεταξωτά υφάσματα. Εμείς είμαστε άριστοι στα σχολεία και οι ντόπιοι λοιπόν μας ζηλεύανε γιατί θα τους παίρναμε τα πόστα ή γιατί είμαστε πιο μπροστά από αυτούς. Όλα τα Αρμενόπουλα ήταν άριστα, κουραζόμαστε πολύ γι' αυτό και παρόλα αυτά ποτέ δεν μας βάζανε την ίδια βαθμολογία. Εγώ ήμουν ένας τύπος ζωντανός μου άρεσε να λέω ποιήματα, όμως ποτέ δεν μου δίνανε να πω ένα ποίημα, γιατί υπήρχε ρατσισμός»

5^ο »Εγώ φοίτησα στο Αρσάκειο Διδασκαλείο της Κέρκυρας .Πάντα φροντίζαμε να μαθαίνουμε ξένες γλώσσες σε ιδιωτικά σχολεία για να έχουμε εφόδια στη ζωή. Άλλωστε οι γονείς μου είχανε γυρίσει πολλές χώρες (Αρμενία, Ρωσία) και έπρεπε να ξέρουν ξένες γλώσσες μέχρι να βρουν την πατρίδα που θα τους δεχότανε. Θέλω να πω ότι δεν κατατρέχανε μόνο εμάς οι ντόπιοι αλλά και τους Έλληνες πρόσφυγες.

Αυτό μου έκανε εντύπωση, αλλά καταλάβαινα ότι μας έβλεπαν όλους σαν ξένους που ήρθαμε να τους πάρουμε το ψωμί τους, εμείς όμως βγάζαμε το δικό μας με τον ιδρώτα μας»

6^ο »Εγώ θυμάμαι ότι γεννήθηκα σε σπίτι που είχαμε νοικιάσει ένα δωμάτιο και μέχρι 14 χρονών, που έμενα εκεί, είχαμε νοικιάσει όλο τον όροφο. Έτσι επιβιώσαμε λοιπόν. Οι γυναίκες μέρα νύχτα κεντούσαν και οι άντρες ριχτήκανε αμέσως στην αγορά. Στην Κέρκυρα λοιπόν ήταν ο πατέρας μου, η μητέρα μου και τα δύο παιδιά τους (εγώ και η αδερφή μου η Αστρίκ Κολσουζιάν). Ο αδελφός μου σκοτώθηκε το 1940 με τους πρώτους βομβαρδισμούς των Ιταλών σε ηλικία 18 ετών, ενώ στεκόταν στην πόρτα από το εργοστάσιο Υφαντουργίας του πατέρα μου που βρισκόταν στη γωνία πάνω από τη Λαϊκή Αγορά και έπιανε τότε ένα ολόκληρο τετράγωνο. Είχε υπόγειο, ισόγειο και πρώτο όροφο και απασχολούσε περίπου 40 εργάτριες Αρμένιες κυρίως και Ελληνίδες πρόσφυγες. Ό, τι παρήγαγε ήταν χειροποίητο. Το εργοστάσιο αυτό καταστράφηκε από τους βομβαρδισμούς των Ιταλών το Νοέμβρη του 1940»

Οι αρχές παρεχώρησαν στους πρόσφυγες ανά οικογένεια 20 με 40 τ.μ. γης για να ασχοληθούν με τη γεωργία. Οι πρόσφυγες διασκορπίστηκαν στις συνοικίες της πόλης, στο χωριό Ποταμός και κάποιες οικογένειες στο χωριό Σιναράδες όπου ήταν έτοιμοι για όλες τις βαριές εργασίες. Αντιμετώπισαν όμως την αδιαφορία και την άρνηση των ντόπιων για οποιαδήποτε εργασία. Αρκετοί έχασαν τη ζωή τους από τις κακουχίες και την ταλαιπωρία. Αξιομνημόνευτη υπήρξε η περίθαλψη και η φιλοξενία την οποία προσέφερε τόσο στους Έλληνες όσο και στους Αρμένιους πρόσφυγες ο Δήμαρχος Ν. Φαρμάκης. Στις αρχές του 1923 έφυγαν για τη Θεσσαλία, 5000 Έλληνες πρόσφυγες, ανάμεσά τους και 400 Αρμένιοι.

Από το 1935 αρκετοί Αρμένιοι άρχισαν να φεύγουν από την Κέρκυρα προς

αναζήτηση καλύτερης ζωής και πήγαν στην Μασσαλία, στο Λίβανο, στη Συρία και ορισμένοι στην Αμερική.

Το 1949 με τον Εμφύλιο πόλεμο έφυγαν κάποιοι για τη Ρωσική Αρμενία. Επίσης το 1960-62 έφυγαν κάμποσοι γιατί η Ελληνική κυβέρνηση τους αφαίρεσε την Ελληνική Ιθαγένεια με σκοπό να τους ανταλλάξει με Τούρκους, πράγμα που τελικά δεν έγινε ποτέ. Υπολογίζεται ότι μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1960 είχαν απομείνει 10 με 12 οικογένειες.

Σήμερα ζουν 4 με 5 οικογένειες, χωρίς το σύνολο τους να ξεπερνά τα 15 με 20 άτομα. Τέλος από το 1967 πολλά από τα προσφυγικά σπίτια των Αρμενίων και των Ελλήνων προσφύγων δόθηκαν αντιπαροχή από τους ίδιους και κτίστηκαν πολυκατοικίες.

Αρμενική Κοινοτική Επιτροπή

Το Φεβρουάριο του 1923 με πρωτοβουλία των Νερσές Σανταλτζιάν, Αντρανίκ Κεοσελτζιάν και Αρντασές Ατταριάν συστάθηκε μία επιτροπή με σκοπό να διευκολύνει τις διατυπώσεις των προσφύγων με τις αρχές και να συντονίσει τη διανομή της βοήθειας που έφθανε από το κέντρο. Η επιτροπή αργότερα οργανώθηκε σε κοινοτικό συμβούλιο με πρόεδρο τον Γκαρνίκ Μομτζιάν, ταμία τον Μπογός Τσαρουγκιάν και γραμματέα τον Κεβόρκ Γκαρβαρέντζ.

Με πρωτοβουλία της ηγεσίας της κερκυραϊκής παροικίας διοργανώθηκε στις 11 Απριλίου του 1924, στην εκκλησία των Αγίων Ταξιαρχών, εκδήλωση μνήμης για τη Γενοκτονία του 1915 με συμμετοχή πλήθους κόσμου, τοπικών φορέων και εκπροσώπων ξένων κρατών. Με στεφάνια και μεγάλα κεριά είχε στηθεί ένας συμβολικός τάφος των θυμάτων, ενώ η Φιλαρμονική της Κέρκυρας περιοδικά παίανιζε πένθιμα εμβατήρια και συμμετείχε η χορωδία των Ορφανοτροφείων.

Ο τότε Μητροπολίτης Κέρκυρας και Παξών Αθηναγόρας διέθεσε στους Αρμενίους την εκκλησία της Υπαπαντής, στην οποία την ημέρα της Ανάστασης τελέστηκε για πρώτη φορά η Θεία Λειτουργία στη αρμενική γλώσσα από τον πατέρα Καρεκίν Χατσαντουριάν.

Αρμενική Ένωση Αγαθοεργίας (Παρεγκορτζακάν)

Αυτή βοήθησε στην ενότητα της κοινότητας των Αρμενίων της Κέρκυρας. Το 1938 νοίκιασε ένα χώρο και δημιούργησε ένα είδος Φροντιστηρίου, το οποίο λειτουργούσε με 2-3 ομάδες στις οποίες οι μαθητές κατατάσσονταν ανάλογα με το επίπεδο των γνώσεών τους. Η δις Ταριά Μπερμπεριάν η δασκάλα, δίδαξε σε πολλά παιδιά την Αρμενική γλώσσα. Αυτό διήρκεσε δύομισι με τρία χρόνια μέχρι την αρχή του πολέμου το 1940 που χάθηκαν όλα.

Ορφανοτροφεία

Τα Ορφανοτροφεία στεγάστηκαν αρχικά στο χωριό Γαστούρι σε ένα κτήριο δίπλα σε αυτό των ανακτόρων του Αχιλλείου. Αργότερα μεταφέρθηκαν μέσα στο Παλαιό Φρούριο της Κέρκυρας. Τα ορφανοτροφεία λειτουργούσαν υπό αγγλική και αμερικανική διεύθυνση, περιελάμβαναν αγόρια και κορίτσια και έσωσαν κυριολεκτικά τα Αρμενόπαιδα από την θηριωδία. Εκεί δίδαξαν μεγάλοι δάσκαλοι και λόγιοι, που επέζησαν της καταστροφής, δίνοντας μόρφωση υψηλού επιπέδου για την εποχή, καλλιεργώντας το πατριωτικό φρόνημα και εφοδιάζοντας τα παιδιά για την

μετέπειτα ζωή τους. Το καλοκαίρι του 1922 ο αριθμός των ορφανών της Κέρκυρας ήταν περίπου 5.000 μαζί με 27 Αρμενίους δασκάλους. Το Φεβρουάριο του 1923 άρχισε σταδιακά η μεταφορά των ενηλίκων ορφανών στην Καβάλα, τη Σύρο και άλλου με εξασφαλισμένη εργασία και ένταξη στις τεχνικές σχολές που ήδη λειτουργούσαν εκεί. Επίσης οι καλύτεροι μαθητές μεταφέρθηκαν σε Αρμενικά ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα όπως στην Κύπρο και αλλού. Σε σύντομο χρονικό διάστημα ο αριθμός αυτός περιορίστηκε σε 150 παιδιά και 2 δασκάλους ενώ λίγο αργότερα ενισχύθηκε με 4 Έλληνες δασκάλους, πράγμα απαραίτητο για την εκμάθηση της Ελληνικής γλώσσας. Τα τρία ορφανοτροφεία με την σπουδαιότερη δράση ήταν:

1. Lord Majors Foundation

Κάλυπτε 750 ορφανά αγόρια και κορίτσια που φοιτούσαν χωριστά. Στα μεν αγόρια διευθυντής ήταν ο σερ Ρόμπερτ Κρέβσι και παιδαγωγός ο λόγιος και μουσικολόγος Κεβόρκ Γκαρβαρέντζ, για οκτώ μήνες, με διάδοχό του τον Σ. Χατσαντουριάν. Τα κορίτσια φοιτούσαν υπό την εποπτεία της κας Φένζι και διδάσκονταν από την κα Ντιρασιτιάν. Ιδρύθηκαν επίσης τεχνικές σχολές στα πρότυπα των αμερικανικών τεχνικών σχολών υποδηματοποιών, ραπτών και επιπλοποιών όπου διδάσκονταν και δούλευαν τα ορφανά.

2. Fabre Boys Home

Μικρό ορφανοτροφείο με 16 ορφανά που μεταφέρθηκε από την Κωνσταντινούπολη λόγω των πολιτικών ταραχών της εποχής. Επικεφαλής η κα Νοεμί και διευθυντής ο Αγκόπ Αλοτζιάν. Η φιλαρμενία και αρμενομαθής Αγγλίδα κυρία Νοεμί, παράλληλα με τη φροντίδα των ορφανών, έφτιαχνε σούπα και επί 8 μήνες τη μοίραζε στις προσφυγικές οικογένειες της πόλης της Κέρκυρας. Το Ιανουάριο του 1923, υιοθέτησε σχεδόν όλα τα ορφανά και τον Αύγουστο του ίδιου χρόνου έφυγε για την Ευρώπη.

3. Near East Relief

Με πρωτοβουλία της οργάνωσης αυτής, συγκεντρώθηκε πλήθος ορφανών στην Κωνσταντινούπολη, από όπου μεταφέρθηκαν και διανεμήθηκαν σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας συμπεριλαμβανομένης και της Κέρκυρας, χωρίς τον απαιτούμενο προγραμματισμό και τις εγγυήσεις που άρμοζαν σε τέτοιες περιπτώσεις. Το Νοέμβριο του 1922 στοιβάχτηκαν σαν τα κοπάδια στα πλοία, έφθασαν στην ξηρά και διαπίστωσαν την εγκατάλειψη και την αδιαφορία των υπευθύνων. Για μήνες περιπλανήθηκαν στα διάφορα μέρη της Ελλάδας, χωρίς τροφή και φροντίδα. Η Relief αδιαφόρησε παντελώς, ώσπου ο Βαχάν Τεκεγιάν, ορισθείς ως επιθεωρητής από το Εθνικό Συμβούλιο της Γαλλίας, πήγε στην Αίγυπτο και σε συνεργασία και με άλλους φορείς, πέτυχε να δώσει οριστική λύση στο πρόβλημα των ορφανών. Από αυτό το ορφανοτροφείο, την εποπτεία του οποίου είχε η Relief και ήταν εγκατεστημένο όπου και τα άλλα ορφανοτροφεία, πέρασε και ο πατέρας της Αζνίβ Γεραμιάν, ο Κρικόρ.

Εργασιακή αποκατάσταση των προσφύγων

1. Αγγλική Φιλική Εταιρεία

Διευθύντρια της υπήρξε η φιλόνηθος Αγγλίδα δις Μπέρτζες που το 1922 μετεγκατέστησε 20 Αρμένιες σπουδάστριες Οικοτεχνίας από το Μίστεν Χάουζ της Κωνσταντινούπολης σε μία βίλα στο χωριό Αλεπού και σε ένα χώρο στην περιοχή της Γαρίτσας όπου συνέχισαν τις σπουδές τους και βοηθούσαν στη φιλανθρωπική δράση του ιδρύματος.

Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι ο Αμερικανικός Ερυθρός Σταυρός με επικεφαλής

τον Δρ. Γκοντέφρεϊγ βοήθησε σημαντικά για τη διανομή τροφίμων και φαρμάκων στους Αρμένιους πρόσφυγες. Από το 1924 και μετά, μεταβίβασε τις δραστηριότητές του στα τοπικά φιλανθρωπικά ιδρύματα.

2. Εργοστάσιο Ταπητουργίας

Ιδρύθηκε στην περιοχή του Μαντουκιού και κόστισε 4.000 στερλίνες. Θεμελιωτές του ο Άγγλος πρόξενος στην Κέρκυρα Τζ. Γκρέιβς και ο Μάρκος Κεσισιάν, γνωστός φαρμακοποιός του Αμερικανικού Πανεπιστημίου της Βηρυτού. Απασχολήθηκαν 300 Αρμένιες με 7-8 δραχμές μεροκάματο και τα προϊόντα τους εξάγονταν σε Αμερική και Καναδά. Συγκεκριμένα, τα σχέδια των χαλιών εμπνευσμένα από την Αρμενική Τέχνη ήταν του ζωγράφου Αρμενάκ Τερ Αγκοπιάν.

Οι Αρμένιοι της Διανοήσης, της Τέχνης και του Αθλητισμού

Ανάγνωση αποσπάσματος από τη μαρτυρία του Αντώνη Τσαρουγκιάν.

» Στην Κέρκυρα επίσης ήρθαν και πάρα πολλοί διανοούμενοι, ποιητές, συγγραφείς, λογοτέχνες, ζωγράφοι, καθηγητές, γιατροί, κ.λ.π., αρκετοί από τους οποίους δίδαξαν και στα ορφανοτροφεία. Τα ονόματά τους δεν τα θυμάμαι, εκτός από αυτό του Κεβόρκ Γκαρβαρέντς, καθηγητή και μουσικολόγου και του Τεοτίκ, μια μεγάλη προσωπικότητα των γραμμάτων, ο οποίος εξέδιδε τα « νταρεκίρκ » (ετήσιες εκδόσεις με τα πεπραγμένα της αρμενικής παροικίας όχι μόνο της Κέρκυρας, αλλά και άλλων εντός και εκτός Ελλάδος).

Δύο από τους ζωγράφους που έζησαν στην Κέρκυρα ήταν ο Φερκατιάν και ο Σαρκίς, έργα των οποίων βρίσκονται σε κερκυραϊκά σπίτια.

Ο Φερκατιάν έζησε και πέθανε στην Κέρκυρα. Ήρθε το Δεκέμβρη του 1922 με τους πρώτους πρόσφυγες. Ζωγράφιζε κυρίως μινιατούρες και επιγραφές.

Ο Σαρκίς ήρθε με τα ορφανά. Έζησε και παντρεύτηκε στην Κέρκυρα την Χριστίνα (μαγείρισσα του συμβολαιογράφου Κων/νου Αλαμάνου). Έφυγε από την Κέρκυρα γύρω στο 1955. Η κόρη του Αννούλα βρίσκεται στην Αμερική».

Πρωταρχική υπήρξε η φροντίδα για τη μόρφωση και την εκμάθηση της μητρικής γλώσσας. Έτσι ο μορφωμένος και δραστήριος καπουτσίνος Γκιουρέγ Ζοχραμπιάν από την Τραπεζούντα, ίδρυσε στην πόλη της Κέρκυρας το διδακτήριο Αραράτ, το οποίο λειτούργησε μόνο για 3 μήνες λόγω έλλειψης πόρων και οι δάσκαλοι του ήταν Αρμένιοι που δίδασκαν και στο ορφανοτροφείο Near East Relief.

Τέλος ο λόγιος Κεβόρκ Γκαρβαρέντς και ο ποιητής και ηθοποιός Νσαν Μπεστικιασιάν το Μάιο του 1923 ανέβασαν την παράσταση « Τσαρσλ Αρτίν Αγά» στο θέατρο «Πουκιλιόν», που υπήρξε η μοναδική λόγω έλλειψης εσόδων.

Από τα παιδιά των ορφανοτροφείων δημιουργήθηκαν Προσκοπικές ομάδες καθώς και ποδοσφαιρικές με σημαντικότερη την ομάδα « Αρτζίβ» Αετός.

Αξίζει εδώ να πούμε ότι οι γηγενείς Κερκυραίοι έβλεπαν με μεγάλη περιέργεια τους ποδοσφαιρικούς αγώνες, που γίνονταν στην Κάτω πλατεία της πόλης, καθώς τους έκανε εντύπωση το πόσο καλό ποδόσφαιρο ήξεραν οι Αρμένιοι.

ΟΙ ΑΡΜΕΝΙΟΙ ΣΤΗΝ ΚΕΡΚΥΡΑ